

2. Kyienko-Romaniuk, L.A. (2017). *Shkola dlia vsikh u dii: psykhologo-pedahohichnyi aspekt*. Nova pedahohichna dumka, 2. [українською мовою].
3. Kin, E., Heorhesku, M. (2016). *Zakladyanky. Posibnyk z protydii movy nenavusty onlain cherez osvitu z prav liudyny*. Ukraina. [українською мовою].
4. Ivanov V., Volosheniuk O., Mokrohuz O. (2016). *Mediahramotnist na urokakh suspilnykh dystsyplin: posibnyk dlia vchytelia*. K.: Tsentr Vilnoi presy, Akademiia ukrainskoi presy. [українською мовою].
5. Buss, A. H., & Perry, M. (1992). *The Aggression Questionnaire*. *Journal of Personality & Social Psychology*, 63, 452–459. [українською мовою].

**МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СТИЛЮ ЖИТТЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З МЕТОЮ ЇХ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ**

УДК 159.9.072.433

Кріпак Олена Миколаївна,
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. В статті визначено і систематизовано основні складові впливу на становлення стилю життя військовослужбовців з метою їх соціально-психологічної адаптації. Визначено, що зазначені складові представлені факторним та подієвим (ситуаційним) впливом. В рамках факторної складової виділено перелік чинників зовнішнього та внутрішнього впливу, встановлено можливість їх комбінованого впливу. В розрізі подієвої складової виокремлено: ситуаційний розвиток, в межах якого передбачено, яким чином конкретні типи життєвих подій діють на становлення особистісного розвитку; розвиток досвіду в рамках впливу конкретних суб'єктивних переживань стосовно певних подій на становлення особистісного розвитку.

Ключові слова: *стиль життя військовослужбовців, особистість, соціально-психологічна адаптація, подієва складова, факторна складова, зовнішні та внутрішні чинники, особистісний розвиток.*

Актуальність дослідження. Дослідження питань психологічного змісту стилю життя пов'язане із вихідними методологічними передумовами даного феномену та з процесами, категоріями, які супроводжують його прояви. Серед вказаних категорій можна виокремити соціально-психологічну адаптацію, стан якої безпосередньо пов'язаний із типами, особливостями стилів життя. Військовослужбовці ЗСУ відносять до такої категорії осіб, стан особистісного розвитку яких обумовлює розвиток результатів роботи їх структурних підрозділів, стан безпеки та оборони країни, що є перш за все актуально в нинішній період воєнного часу.

Процеси формування досліджуваного феномену на рівні військовослужбовців досить суперечливі та складні, на їх перебіг впливають різні умови та фактори, внаслідок чого відбувається розвиток характеру та манери взаємин із оточуючим середовищем, визначається система певних поведінкових патернів відповідно до виникнення тих або інших ситуацій, пов'язаних із соціально-психологічною адаптацією. Зважаючи на вказане, актуальним напрямком дослідження в сучасних умовах виступає питання формування стилю життя військовослужбовців з метою їх соціально-психологічної адаптації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблеми формування стилю життя військовослужбовців з метою їх соціально-психологічної адаптації досліджувались в роботах: Л. Брич, Т. Саврасової-В'юн, Р. Шевченко, Б. Верпланкен, Дж. Суї, Дж. Чапек, Дж. Дж. Драммонд, А. Махешварі, Х. К. Джуйрал, К. Ліу, К. Йу, М. Лахманна та співавторів, В. Блейдорн та співавторів тощо. Незважаючи на існування наукових розвідок в даній сфері, існує необхідність систематизації складових впливу на становлення зазначеного процесу.

Мета наукової публікації – систематизація та характеристика складових впливу на становлення стилю життя військовослужбовців з метою їх соціально-психологічної адаптації.

Завдання статті. Для реалізації визначеної мети встановлено низку завдань, зокрема: дослідження наукових підходів стосовно визначення складових формування даного феномену; категоризація та характеристика зазначених складових впливу.

Методи та методики дослідження. В дослідження використано метод систематизації, на підставі якого виокремлено наукові підходи за вказаною проблематикою. Також застосовувався порівняльний метод, який дав змогу співставити позиції авторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз положень наукових досліджень (Л. Брич (2017), Р. Шевченко (2018), Т. Саврасова-В'юн (2022)) свідчить, що в психологічній науці можна диференціювати дві категорії чинників, які забезпечують вагому дію на становлення, розвиток психічних процесів, явищ, а саме, передбачено виділення зовнішніх та внутрішніх чинників. До системи зовнішніх чинників традиційно відносять природні та соціальні чинники, під дією яких визначаються умови розвитку особистості, що чинять вплив на її діяльнісну та поведінкову складові. Дія вказаної категорії чинників на особистість, стильові ознаки її поведінки може визначатись як негативним, так і позитивним характером.

Як зазначають дослідники (Б. Верпланкен, Дж. Суї 2019), внутрішні чинники виступають у якості психічних детермінант, що забезпечують особливості внутрішнього світу людини, і можуть розвиватися впродовж процесів, пов'язаних із особистісним становленням в розрізі виховання, навчання, саморозвитку тощо. Сучасна соціальна, психолого-педагогічна науки не містять єдиних позицій стосовно категоризації чіткого складу чинників впливу, на підставі яких реалізується формування ідентичностей щодо певних видів діяльності, в тому числі стосовно ідентичності військовослужбовців. Вказане пов'язане із необхідністю комплексної оцінки

вказаної проблематики, яка досліджується за допомогою змісту наукових підходів.

Дослідження позицій певних науковців (Б. Верпланкен, Дж. Суї (2019), Дж. Чапек (2017), Дж. Дж. Драммонд (2021)) дає змогу встановити перелік психологічних чинників розвитку категорії ідентичності особистості в площині певних видів діяльності, а саме:

- ціннісного, пов'язаного із виокремленням низки ціннісних складових, визначених з боку інших учасників окремих соціальних утворень та акцентом на них, який дає можливість демонстрації особистістю приналежності до вказаних спільнот;

- мотиваційного, обумовленого тим, що у особистості є причини чинити таким або іншим чином. Тобто, у випадку військовослужбовців ЗСУ виконання обов'язків мотивоване (а саме, їх щодо служби в лавах ЗСУ націлена на військову перемогу країни проти РФ);

- чиннику гнучкості поведінки, який дає змогу бути адаптивними у непередбачуваних ситуаціях, в тому числі, коли треба взаємодіяти в рамках команди;

- чиннику соціальної активності, націленого на досягнення прагматичних цілей (підвищення по службі);

- пізнавального чиннику. Вплив вказаного чиннику дає змогу військовослужбовцям опанувати та вдосконалювати власні навички, знання;

- чинників творчого розвитку та комунікації. Дія вказаних чинників важлива в рамках взаємодії в рамках колективу, в умовах необхідності колективного пошуку напрямків вирішення ситуаційних питань, що потребують застосування нетривіальних підходів.

За справедливим твердженням Б. Верпланкен, Дж. Суї (2019), чинники вказаної категорії рідко діють ізольовано, а переважно трансформуються, що забезпечує формування певної структури ієрархічних впливів на стан ідентичності. Також їх вплив не пов'язаний із прямою дією, а реалізується в межах певних ланцюгів опосередкованої дії. Відповідно, свідоме формування

ідентичності людини відбувається на рівні нерозривної взаємодії із детермінантою діяльності (служба, реалізація обов'язків тощо) та комплексом взаємин в рамках певних соціальних середовищ.

Важливу роль у формуванні стилю життя особистості відіграють внутрішні складові або джерела розвитку ідентичності. Аналіз наукових даних (Б. Верпланкен, Дж. Суї (2019), Дж. Чапек (2017)) дав змогу встановити ключові з них, зокрема:

- складова емоційно-позитивного фону, в рамках якої забезпечується отримання інформаційних даних стосовно особливостей обраного напрямку професійної діяльності (у даному випадку військової служби);

- елемент позитивного відношення до себе як до суб'єкта тієї або іншої сфери діяльності (схвалення факту причетності до обраної сфери);

- складова позитивного емоційного ставлення до факту того, що існує приналежність до соціальних спільнот, членами яких є особистості, до певних професій тощо (стосовно військовослужбовців - їх спільнотами виступають ті або інші структурні підрозділи ЗСУ);

- факти успішних опанувань прав, обов'язків, норм, правил в межах певних видів діяльності;

- факт готовності особи щодо прийняття на себе відповідальності в межах певних видів діяльності;

- стан розвитку особистісних якостей та технологічних знань;

- внутрішня відповідальність та внутрішня свобода вибору людини;

- стан мотиваційної готовності до діяльності (служби) в певній сфері, рівень мотивації інтеграції із певним професійним співтовариством тощо;

- особливості типологічних, індивідуальних, біопсихічних характеристик (стан здібностей, властивостей характеру, властивостей темпераменту, розвиток статевих характеристик, вік, тощо);

- стан психічних процесів та властивостей (почуття, уява, пам'ять відчуття);

- особливості досвіду особистості (характеристики звичок, рівня знань, навичок тощо).

Слід відмітити, що початкових етапах формування ідентичності в площині певних сфер діяльності (зокрема, це стосується служби в ЗСУ) зовнішні чинники наділяються пріоритетною роллю, але передумовою подальшого розвитку даного феномену в рамках соціального середовища є внутрішні умови та чинники становлення ідентичності особистості.

Аналіз матеріалів наукових досліджень (Б. Верпланкен, Дж. Суї (2019), Дж.Дж. Драммонд (2021)) дозволив визначити такий узагальнений зовнішній чинник формування процесів ідентичності в сучасних умовах забезпечення певних видів діяльності в рамках соціуму як інформаційно-насичене середовище, яке виступає у якості фундаменту, що визначає стандарти, обов'язки, вимоги, навички та правила розвитку в ньому. Потрібно зауважити, що актуальну роль в складі структури внутрішніх чинників відіграють емоційна стійкість та стан емоцій, рівень сформованості яких важливий для військовослужбовців ЗСУ. Дослідження теоретичних матеріалів (А. Махешварі, Х.К. Джуйрал (2021), К. Ліу, К. Йу (2019)) дав змогу визначити елементи даного чиннику, зокрема:

- існування високого рівня домагань особистості щодо функціонування в рамках компетенцій, виконання задач, досягнення цілей незважаючи на вплив зовнішніх чинників. Вказаний чинник супроводжується існуванням проактивних позицій військовослужбовців ЗСУ в контексті їх діяльності у воєнний та повоєній часи;

- забезпечення швидкої адаптації до умов середовища, особливостей інших його учасників. Дана складова виступає у якості індикатора відповідності військовослужбовців ЗСУ зовнішньому середовищу, ймовірним трансформаціями особових складів тих або інших структурних одиниць;

- прояви емоційної комфортності, високої самооцінки власних досягнень в рамках певної діяльності. Вказана складова емоційного стану демонструє

здатність до забезпечення позитивного емоційного стану, до відсутності недооцінювання власних досягнень в певній сфері;

- існування стійкого реагування на зовнішні виклики, орієнтир на домінування в рамках обраної діяльності, можливість вільно орієнтуватись за умов появи екстремальних випадків. Присутність вказаних характеристик свідчить про те, що особистість військовослужбовця ЗСУ орієнтована на прояв лідерства в рамках існуючого середовища, на відповідальність, виконання обов'язків в умовах можливих непрогнозованих загроз;

- демонстрація професійної чесності, довіри до себе, до інших в умовах певних спільнот. Зазначені складові обумовлюють забезпечення швидкої соціально-психологічної адаптації в контексті позитивної зворотної реакції з боку середовища;

- здатність виконувати певні ролі в рамках обраної сфери (керівну, роль наставника, колеги тощо);

- демонстрація активної інтеграції у певній спільноті, підтримки її учасників, сприяння вирішенню їх проблем тощо.

Необхідно відмітити, що формування стилю життя відбувається під дією як факторного впливу, так і ситуаційного (подієвого) впливу.

Психологічна наука розглядає ситуаційні події у якості часових дискретних переходів, що передбачають початкову або кінцеву стадію певних статусів становлення особистості, групи людей, які відносяться до окремих соціальних спільнот (М. Лахманн та співавтори, 2012).

В роботі М. Лахманна та співавторів (2012) вивчається проблематика аналізу місця ситуацій в становленні особистісного розвитку. В даному напрямку можемо виокремити такі підходи, зокрема:

- ситуаційний (або) підхід, в межах якого передбачено, яким чином конкретні типи життєвих подій діють на становлення особистісного розвитку. Щодо ситуацій, які можуть супроводжувати життя військовослужбовців ЗСУ можна відмітити, зокрема, вступ на військову службу, присяга, війна, початок навчання, отримання підвищення по службі, участь у війні тощо.

Вказані події можуть мати суттєвий вплив на становлення стилю життя, хоча не здійснювати його кардинальних трансформацій. При цьому, під їх впливом можуть відбуватись певні підсилення окремих типів стилів життя, зокрема, може відбуватись їх актуалізація;

- підхід, пов'язаний із припущенням впливу досвіду особистості, яким визначаються напрямки впливу конкретних суб'єктивних переживань стосовно певних подій на становлення особистісного розвитку. Дія досвіду може бути як позитивною, так і дезадаптивною в умовах недостатньої підготовки військовослужбовців ЗСУ щодо виникнення непрогнозованих ситуацій, які попередньо були визначені як такі, що відомі та зрозумілі.

Важливою відмінністю виступає той факт, що за допомогою подієвого підходу відбувається визначення та передбачення тенденцій розвитку певних спільнот відносно окремих видів подій (зокрема, війни, епідемій). При цьому, орієнтир на підхід, пов'язаний із досвідом, передбачає оцінку психологічних процесів, на яких заснований розвиток особистості в розрізі певного досвіду особистості в умовах тих або інших типів подій (зокрема, переживання особистістю неспроможності здійснення самоконтролю в умовах певних викликів). Отже, встановлено можливість використання двох підходів для оцінки тих або інших питань дослідження.

Є багато наукових розвідок, які передбачають використання подієвого підходу та групування життєвих подій в розрізі таких складових, як здоров'я, служба (робота, навчання), кохання, сім'я, дозвілля. Як зазначають дослідники (В. Блейдорн та співавтори (2018)), всі вказані категорії подій відносяться до тих, які визначають розвиток особистого життя, і стосуються окремих осіб, родин.

При цьому на нинішньому етапі розвитку науки значна увага націлена на підхід, заснований на досвіді особистості. В рамках положень роботи (М. Лахманн та співавторів (2012)) визначено дев'ять складових суб'єктивного досвіду (надзвичайність та зовнішній контроль, зміни соціальних статусів, зміни світоглядів, рівень емоційної значущості, виклики, передбачуваність,

впливи, валентність), які забезпечують вирізнення стану індивідуального досвіду особистості.

Відповідно, вказані складові дають змогу визначити причини індивідуалізованого розвитку різних людей, які функціонують в однакових умовах. Рівень суб'єктивного сприйняття обумовлює становлення особистості, так як рівень індивідуального досвіду може вплинути на стереотипне сприйняття. Зокрема, стереотипі розриви супроводжуються емоційними хвилюваннями, але з боку однієї особистості може відчуватися втрата, а з боку іншої - звільнення, що може вплинути на появу різних напрямків розвитку. Важливо зазначити, що актуальність проявів суб'єктивного досвіду не може скасовувати можливостей більш суттєвих трансформацій життя, таких як часова складова та вплив ресурсних змін, необхідних для розвитку соціально-психологічної адаптації особистості.

Отже, дія ситуаційних подій на становлення особистості може бути певною передумовою часткового впливу з огляду на їх суб'єктивне значення, а частковою передумовою - з огляду на більш об'єктивні характеристики, більш комплексні соціальні контексти. Щодо дії подій на формування стилю життя військовослужбовців слід відмітити, що вони обумовлені як суб'єктивними складовими, так і середовищем. Подієвий вплив, пов'язаний із середовищем, також може бути аналогічним до впливу зовнішніх чинників.

Висновки. Здійснено визначення та систематизація основних складових впливу на становлення стилю життя військовослужбовців з метою їх соціально-психологічної адаптації. Визначено, що зазначені складові представлені факторним та подієвим (ситуаційним) впливом. В рамках факторної складової виділено перелік чинників зовнішнього та внутрішнього впливу, встановлено можливість їх комбінованого впливу. В розрізі подієвої складової виокремлено: ситуаційний розвиток, в межах якого передбачено, яким чином конкретні типи життєвих подій діють на становлення особистісного розвитку; розвиток досвіду в рамках впливу конкретних

суб'єктивних переживань стосовно певних подій на становлення особистісного розвитку.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із визначенням підходів стосовно оцінки впливу визначених складових на розвиток стилю життя військовослужбовців ЗСУ з метою їх соціально-психологічної адаптації.

Список використаної літератури.

1. Брич, Л. В. (2017). Врахування інстинктивного потенціалу особистості як важливого компоненту кадрового забезпечення в системі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*, 6, 128-130. [українською мовою].
2. Саврасова-В'юн, Т. О. (2022). Психологічні детермінанти потенціалу особистості. *Збірник наукових праць «Вісник післядипломної освіти»*, 19 (48), 46-61. [українською мовою].
3. Шевченко, Р. М. (2018). Мотивація професійної діяльності жінок-державних службовців як чинник їх стресостійкості. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*, 2, 294-313. [українською мовою].
4. Bleidorn, W., Hopwood, C. J., Lucas, R. E. (2018). Life events and personality trait change. *Journal of Personality*, 86(1), 83–96. [українською мовою].
5. Čapek, J. (2017). Narrative identity and phenomenology. *Continental Philosophy Review*, 50, 359–375. [українською мовою].
6. Drummond, J.J. (2021). Self-identity and personal identity. *Phenom Cogn Sci*, 20, 235–247. [українською мовою].
7. Liu, X., Yu, K. (2019). Emotional stability and citizenship fatigue: The role of emotional exhaustion and job stressors. *Personality and Individual Differences*, 139, 254-262. [українською мовою].
8. Luhmann, M., Hofmann, W., Eid, M., Lucas, R. E. (2012). Subjective well-being and adaptation to life events: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(3), 592–615. [українською мовою].

9. Maheshwari, A., Gujral, H. K. (2021). Emotional Stability: A Study of Contributory Factors. *International Journal of Indian Psychology*, 9(4), 846-857. [українською мовою].

10. Verplanken, B., Sui, J. (2019). Habit and Identity: Behavioral, Cognitive, Affective, and Motivational Facets of an Integrated Self. *Front. Psychol*, 10 (1504). doi: 10.3389/fpsyg.2019.01504 [українською мовою].

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

УДК 159.9:378(043)

Ксендзова Анастасія Вікторівна,
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. *Стаття присвячена проблемі дослідження передумов розвитку мотиваційної сфери особистості студента. Проаналізовано поняття «мотиваційна сфера» в сучасних психологічних дослідженнях. Розглянуто мотиви навчальної діяльності. Досліджено чинники (умови), що сприяють формуванню у студентів позитивної мотивації до навчання.*

Ключові слова: *мотивація, мотиваційна сфера, особистість, мотиви навчальної діяльності, позитивна мотивація.*

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство висуває високі вимоги до майбутнього спеціаліста: вміння нестандартно мислити, знаходити оптимальні рішення, аналізувати, обмірковувати власні дії, співвідносити їх із метою діяльності, мати глибокі, стійкі знання та вміння застосовувати їх у професійній діяльності. Цим умінням, знанням молодого спеціаліста може сприяти високий рівень мотивації навчальної діяльності.

Мотивація є головною рушійною силою будь-якої діяльності людини і професійна діяльність не є виключенням. Мотивація є одним із ведучих факторів успішного навчання молоді людини, а отже її професійного